

הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא
אב"ד בירושלים

החזרת שטחי ארץ ישראל (שיחה)

במסגרת דיונים הלכתיים שהובאו בחוברת זו בשאלת החזרת שטחי ארץ ישראל לישמעאל — שוחחנו עם הרב אברהם כהנא שפירא שליט"א, מראשי ישיבת מרכז הרב ואב"ד בירושלים הדברים הועלו על הכתב בחלקם כהרצאת דברים שוטפת ובחלקם כתשובות קצרות לשאלות.

דעת תורה מהי ?

לפני שאשיב לשאלותיכם בענין החזרת השטחים יש להקדים ולבאר את המושג שדשים בו רבים: דעת תורה. לענ"ד מושג זה שונה בהבטים רבים מהמושג דין תורה. דין תורה הוא בבעיא שכל כולה מעוגנת במקורות הש"ס, וכפי שגובשה בפוסקים ובמפרשים ואינה תלויה בביורור הנחות מוקדמות הנובעות מיסודות אשר מחוץ לתורה המסורה. דעת תורה היא הבט על בעיה שעיקריה, או רוב עיקריה, נובעים מתוך השקפות והס"תברויות מחוץ לפסקי הלכה, אך יסודותיהם נעוצים בתורה.

מה שכתוב בש"ס, וסוכם להלכה ברמב"ם, בשו"ע ובמפרשים מדור לדור, תקפו קיים בכל לדורות בלי כל שינוי. כלל ישראל כולו חייב לקיים בדחילו וברחימו וכל מחשבה של היסוס על תוצאות החוב הזה אינה יכולה להשפיע להקל על תוקף זה, אלא א"כ יש הלכה אחרת שלפיה יש להמנע מקיום הלכה זו. גם במקרה כזה ההלכה היא שקובעת איך נוהגים ומה נדחה מפני מה.

דעת תורה אמורה בשאלה שאין להצביע עליה שהיא הלכה מפורשת. השאלה תלויה בדברי חז"ל שלא גובשו ע"י הפוסקים להלכה, ובעיקרון נשענים על האגדה, המדרשים וזה"ק שאין לנו בהם סיכומים ופסקים של הראשונים למעשה. באמת אין שום בעיה מעשית בעוה"ז שאין לה פתרון או הארה מתוך דברי התורה. (בשם הגר"ח מולוז'ין מקובל שאם יהודי מסתפק אם לקנות יער ליד וילנה הרי הפתרון נמצא בתורה אלא היכן העינים הקדושות שימצאו זאת?). בשאלות כאלה המרחב של שיקול הדעת הוא כל כך גדול שאפילו גדולי הדור יתקשו להגיע לידי מסקנה וזקוקים להרבה סיעתא דשמיא. בדרך כלל שאלות מסובכות אלו קשורות בעינינו ציבור ולכן יש בהם צדדים וצדדים לכאן ולכאן ופרטים אלו מתפשטים על פני כל מקורותינו: בבלי, ירושלמי, מדרשים, זוהר וראשונים שכולם דברי אלקים חיים, ולפיכך ההכרעה קשה ביותר.

נבואה — דעת תורה

בעצם בעינינו ציבור הובטחנו בתורה שלשם כך הקב"ה מעמיד לעם ישראל נביאים, וכדכתיב ב' שופטים. מוכח מכאן שכלל ישראל זקוק להנהגתו של נביא ד'. לפי הרמב"ם בהקדמתו נביא הדור היה גם ראש הסנהדרין. ועיין במכילתא דרשב"י: הנני שולח לכם מלאך — זה נביא, לשמרך בדרך — להזהירך על דבר תורה. הרמב"ם במורה כתב

שהפסוק מוסב על ת"ח שבכל דור, ונראה שמקורו ממכילתא דרבי שמעון בר יוחאי זו, וממה דאיתא בסדר עולם שמנה כל הנביאים עד שבטלה הנבואה ומסיים: מכאן ואילך כוף אונן לשמוע דברי חכמים. משמע שחלק מסמכות הנביאים עברה לחכמים שבדור. וזהו מה שאמרו בב"ב י"ב שניטלה נבואה מנביאים וניתנה לחכמים, ובדברי הרמב"ן המפורסמים שם שכל נבואה בדרך חכמה, והאריך בזה הרבה מאד הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין בספריו. וכן מבואר בש"ס בכ"מ בסוד ד' ליראיו. וראה בפסחים כשנתעלמה הלכה מהלל הזקן ואמר: ישראל בני נביאים הם ויכונונו להלכה מכה נבואה. ועיין בספר זכרונות הגאון ר"י גרוברט מש"כ בשם ר' איציל מפוניבז' זצ"ל. כל זה רק ראשי פרקים ברמיזה ואכמ"ל.

דוגמאות לדעת תורה בש"ס

אצטט לדוגמא כמה מקורות מהש"ס, בענינא דדעת תורה. במסכת ברכות ג: אמר להם דוד לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד נועצים באחיתופל ונמלכים בסנהדרין ושואלין באורים ותומים. וצ"ע אם יש אורים ותומים מה יש להועץ באחיתופל. וכמדומני שראיתי בספר תפארת שלמה לצדיק מדרומסק שכתב שכל דבר צריך לבדקו קודם כל בשכל הישר ורק אחרי שהשכל הישר קובע שהדבר מתקבל רק אז שואלים באו"ת. לכן הסדר הוא: אחיתופל, סנהדרין ורק אח"כ או"ת. ואחיתופל גבור בתורה היה כמפורש בירושלמי סנהדרין. עיין גרעק"א בברכות שם.

בפסחים ג"ו: ת"ר ששה דברים עשה חזקיה המלך וכו' כתת נחש הנחושת והודו לו, גנו ספר רפואות והודו לו וכו'. על שלשה לא הודו לו: קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו, סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו כמים וכו' ופירש"י: נחש הנחושת שהיו טועים אתריו. ספר רפואות שלא היה לבם נכנע על חולים ומתרפאין מיד. מי גיחון שהיה לו לבטוח בהקב"ה.

בברייתא זו חכמי הדור דגו גם על בעיה הלכתית טהורה כמו לעבר ניסן בניסן, גם על בעיות ציבוריות כמו כתינת נחש הנחושת וגם על בעיות מדיניות וצבאיות כסתימת מי הגיחון. והנה על קיצוץ דלתות ההיכל לא פירש"י כלום ועיין במאירי. אולם ראה ביר"ד רנ"א סעיף י"ד שיכולים לשנות מצדקה של תלמוד תורה לתת כסף להגמון לפי שהוא הצלת נפשות. וכתב הגר"א כמו שמצינו במקרא שהיו גותנים קדשי בדיק הבית למלכות של אומות העולם וכ"ש בצדקה. ולכאורה כוונתו לענינו של חזקיה שראל לא הודו לו, וא"כ ראייה מכאן שבאמת אין זו עבירה, שהותר הדבר משום הצלת נפשות. [וד"ל שקודם הפקיעו את הקדש ע"י חילול פחות משוין, דאל"ה הא קי"ל דאין לשנות הקדש מקדושה לקדושה (ר' רמב"ם וראב"ד סוף תמורה), ולא דמי לצדקה דמשנין לחמורה].

ונראה, איפוא, שבודאי לא היתה עבירה בדבר ומה שנחלקו חכמים על חזקיה היינו מפני שלדעת חזקיה היה הכרח לקצץ דלתות ההיכל ולשגר למלך אשור ולדעת חכמי ישראל אין זה הכרח בל יעבור שהרי הנביא הבטיח וגנותי על העיר הזאת ודבר ד' יקום לעולם.

וראה בחולין דף י' דעל מה שאמרו שחזקיה כתת נחש הנחושת שואלים והרי אסא ויהושפט לא בערוהו? והשיבו: מקום הניחו לו אבותי להתגדר. והקשו בתוס' משבת דף ג"ו בענין הבמות שעשה שלמה שלא תירצו כן, והשיבו בתוס' דנחש הנחושת שנעשה מפי הדיבור טעו בו והיו סבורים שאסור לבערו אבל בבמות לא היה מקום לטעות. הנה לנו אבחנה בין דין תורה לדעת תורה; איסור במות הוא הלכה ברורה ואין שיקולים להתיר. מאידך נחש הנחושת שעשה משה אין לו יסוד בהלכה וע"כ יש שיקול של דעת תורה אם מותר לכתתו מאחר שנעשה תקלה לישראל.

ובענין סתימת מי הגיחון העליון נראה שבאו למעט את הסתימה הראשונה כשעלה סנחריב על הארץ, כי אז היה צורך צבאי בדבר, באופן מידי, ואילו בסתימת גיחון העליון מבואר שלא היתה סכנת פקו"נ מידי אלא חישוב לעתיד וע"ו לא הודו לו חכמים, ועיין רד"ק שם.

החזרת שטחים ודין תורה

כל זה כהקדמה בעלמא כי באמת שאלת החזרת השטחים היא בעיה של הלכה טהורה ויש לבררה בדרכים המקובלות בהלכה. זו שאלה של איסורים ככל האיסורים שברמב"ם ושו"ע. יש כאן שאלה של איסורי תורה: הלאו של "לא תחנם" (נפסק ברמב"ם פ"י מהל' ע"ז ובי"ד קנ"א) וחיוב עשה של "וירשתם אותה וישבתם בה", על פי הרמב"ן בסה"מ ובפירושו לתורה המפרש שכל מה שנאמר בתורה בקשר לירושת הארץ וכל הצוים ליהושע בן נון ולכלל ישראל בכיבוש ראשון לא נאמר לאותו דור בלבד אלא זו מצוה לדורות; לכבוש, להחזיק, להתיישב ולא לבטל לא את הכיבוש, לא את החזקה ולא את ישובה של הארץ.

כאן המקום להעיר שדברי הרמב"ן הללו הם הבסיס לכל העליות במשך הדורות. אין כלל לתאר תנועה של עליה לארץ בלי דברי הרמב"ן האלו. הרמב"ן קובע להלכה שישביה בארץ ישראל אינה רק מעין סגולה לעליה רוחנית שמי שרוצה רוכש סגולה זו ומי שאין לו רצון לכך אינו זקוק כלל לסגולה וקמיע. השיבה בארץ היא מצוה כציצית, תפלין וסוכה שכל ישראל כולם חייבים בהם אלא א"כ הוא אנוס וכיו"ב, והיא נדחית מפני מצות אחרות כפי שיש לנהוג בכל המצוות. בכל ספר וקונטרס בנידון העליה לארץ היסוד המוסד לדברים הם דברי הרמב"ן בספר המצוות.

אמונת אמן היא לכל יהודי שדברי הראשונים נכתבו על פי רוח קודש ששרתה עליהם ממרום ולכן כל דבריהם מחייבים את כלל ישראל. והנה בדברי הרמב"ן רואים עכשיו ולמפרע בעליל כי רוח ממרום שרתה עליו. שלש נקודות בדברי הרמב"ן: א) מצוה לבוא לשבת בארץ בכל זמן גם כשהשלטון בידי נכרים. ב) חיוב זה הוא חלק מהמצוה הכללית לכבוש את הארץ ולשבת בה שנצטוינו בהם מימי יהושע ואילך. ג) יש איסור להניח משטחינו ולמסרם ליד נכרים. ההנחה הראשונה של הרמב"ן נתקיימה בכך שדבריו היו חלק מכריע בהתעוררות לעליה לארץ בכל הדורות. ההנחה השניה נתממשה במלחמות תש"ח, תש"ט ותשכ"ז. ההנחה השלישית עומדת על הפרק כעת.

עיקר דברי הרמב"ן מצטמצם לשתי נקודות: א) לרשת את הארץ ולא לעזבה ביד האומות או לשממה. ב) המצוה אמורה בכל הגבולות שפורטו בתורה ולא נסתפק בהחזקת פנה אחת וראיות הרמב"ן מדתנן בסוטה דמלחמת יהושע לד"ה חובה, ואם זו מצוה לשעה מאי נפ"מ לן במחלוקת ר"י ורבנן. וראיה שניה; מדנפסק שכבוש דוד בסוריה אינו כבוש משום שלא כבש קודם את ירושלים, פלטרין של מלך, מוכח שחיוב כיבוש הארץ הוא לדורות. והנה לרמב"ן ברור שכל הפסוקים האמורים בכיבוש הראשון — כוונתם לדורות. וביניהם: "אל תאמר בלבבך וכו' בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ... למען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותינו", ולכן אין לעורר השאלה מי הוא שזכה, וד"ל.

הסגרת שטח לנכרי

כלווי למצות הכיבוש יש תוספת לאוין של "לא תכרות ברית", "לא תתחתן" ו"לא תחנם". הלאוין הללו לכו"ע נוהגים לדורות למרות שבתורה הם כתובים בפרשות כיבושי הארץ.

והנה איסור "לא תחנם" הכולל "לא תתן להם חניה בקרקע" נוהג גם בזה"ז ונפסק ברמב"ם וביו"ד. ההבדל בין העשה ללא הוא בכך שהלאו חל על כל יחיד ביחס לקרקע הקנויה לו, ואילו העשה דלרשת הוא על כיבוש הציבור. וע"כ יחיד שיש לו קרקע בבני ברק או בחיפה יכול להסתפק בשמירת הקרקע שלו שם, ואילו הציבור מחויב לפי הרמב"ן לרשת ולהחזיק את כל הקרקעות בארץ "בגבוליה ובמצריה כמו שאמר ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפילה ובנגב ובחוף הים וגו'". על שטח של כלל הציבור יש כמובן גם הלאו דלא תחנם וגם עשה דוירשתם.

עוד יש להוסיף ממה שכתב הרמב"ם בפ"ג דשבת בדין חילול שבת להצלת ישראל, שנראה מדבריו כי בכל מקרה שגוים באים למלחמה בכח לכבוש שטח מישראל יש לזה דין מלחמה, וא"כ אפילו אם לרמב"ם אין מצוה להלחם ע"מ לכבוש א"י מיד נכרים, אך כשכבר כבשו והגוים רוצים להוציא מידנו, הוי ע"ז דין מלחמה. ואין להאריך כי בנידון דידן הרי זו מלחמת הצלה שלא יתקרבו לערי ישראל וכפריה, וכל המלחמות שלחנונו משנת תש"ח והלאה — כולן מלחמות מצוה היו לכל דבר.

והעיקר, גם אם לא נסבור שיש מצוה לכבוש את אדמת א"י, הרי כשכבשו יש איסור של מסירת אדמה לגוי מדין לא תחנם, ואין הבדל בזה בין יחיד לציבור. וכל זה חל על כל יהודה ושומרון וברום בסיני — בכל השטח שאפשר לקבוע שהוא בכלל א"י בגבולות התורה.

בענין ג' שבועות בסוף כתובות אין ברצוני לדון, כי יש לנו הלכה פסוקה של גאוני הדור הקודם. אין כיום גדולי תורה שישתוו לבעל אבני נזר ואור"ש שכתבו פסקם בספר, ולפי"ד אין ענין זה שייך בימינו. ואנו פטורים מלהכנס בדו"ד בזה.

חישובי פיקוח נפש

ברור שאם מדובר במלחמה, ובודאי כאשר זו מלחמת מצוה כמ"ש בסוטה או מלחמת חובה ככיבוש א"י והצלת ישראל מיד צר, ואפי' במלחמת רשות — אין להמנע מהמלחמה משום שכרוך בה סכנת נפשות שהרי זהו עיקר ענינה של מלחמה שהיא מסירת נפש. ומקרא מפורש הוא בפרשת שופטים: פן ימות במלחמה, ומפורש ברמב"ן שם שאין סומכין על הנס, ובמנחת חינוך שם ועוד.

מאידך ברור שבכל זאת יש דין של פקו"נ שדוחה מלחמה. והעיון בפקו"נ זה הוא כמו כל עיון בפקו"נ שבנוי על יסוד חו"ד של מומחין לדבר, היינו המפקדים המומחים בעניני צבא ומלחמה. כמו שאם רופא אומר שלפי מדע הרפואה המקובל והידוע אין סיכוי סביר לחיי החולה אם לא יאכל מאכל אסור, ועל סמך זה מתירין לאכול, ה"נ אם גנרלים מומחים יחוו דעה מקצועית שלהלחם על שטח מסוים אין סיכוי סביר מבחינה צבאית שנוכל להזזיק בו, אזי חזר הדין שאין לסכן נפשות על כך.

זהו הטעם העיקרי שלא היה נסיון מאז בר כוכבא לכבוש את הארץ — כיון שלא היה כל סיכוי סביר להצלחה. הרמב"ן עצמו שעלה לארץ עם תלמידיו לא סבר שהוא מחויב במצוה שכתבה בשה"מ, שאין זו מצוה כלל לשבור הראש בחומה ולהיהרג.

ובנידון דידן: אילו היו המפקדים המומחים אומרים שמבחינה מקצועית שלהם אין הם רואים סיכוי להצליח בהחזקת השטחים של ארץ ישראל, וכל מלחמה עליהם היא לכתחילה משוללת סיכוי בגלל אופי השטח, עצמת האויב או עדיפות באנשים ובנשק, ותהיה כאן מבחינה צבאית מערכה מיותרת של שפיכת דמים, במקרה כזה תתעורר הבעיה של פקו"נ, ובאמת מצות וירשתם תדחה מפני פקו"נ כזה.

אבל הרי המצב כיום הוא להפך. המפקדים המומחים במקצוע לא זו בלבד שאומרים שאפשר

להחזיק בשטחים המשוחררים, אלא אדרבא, אם נחזיק בהם יהיה פחות שפיכת דמים. לדעתם מבחינה צבאית הגבולות הללו הם הם הגבולות הטובים ביותר למניעת שפיכת דמים. אלא מאי? נשמעת הטענה שיש סיכון מדיני; המעצמות מתנגדות, העתונות מתנגדת, רבוי טבעי של הערבים וכיו"ב. סיבות אלו אינן משמשות כלל וכלל כגורם לביטול מצוה מכמה טעמים, ועכ"פ אינם בכלל סיבה של פקו"נ.

חישובים רפואיים בפקו"נ הם חישוב אוביקטיבי טבעי. גוף האדם, מחלה מסוימת, רפואה פלוגית, — כלם שיקולים טבעיים שלא כרוכה בהם השקפה אישית של הרופא. כמו כן חישוב צבאי, מבנה השטח, עצמת האש, כח אדם, אף זה חישוב טבעי במדה מסוימת שאינו תלוי בהשקפה מסוימת של המפקד.

מאידך חישוב מדיני הוא רק ניחושים, הגיוניים אולי אבל רק ניחושים; יתכן כך ויתכן כך. היום כך ומחר כך; היום יש ניקסון, מחר ניקסון עורבא פרח. היום יש חוסיין וע"כ כל דיחוי בנסיגה הוא בלתי נסבל לדעת הגוים, ומחר איננו ושוב אין כלל דחיפות ברבר. כל ניחוש כרוך עם ניחוש אחר והכל נראה כאילו חזרנו לאיצטגנות בכוכבים; כוכב זה עומד כאן וכוכב זה כאן. עינינו רואות שכל אחד מנחש אחרת. עינינו רואות שהניחושים אצלנו קשורים עם דעה קדומה כלשהי. שמאלני לגמרי סובר שצריך להחזיר מיד הכל; שמאלני פחות סובר בדרך כלל שלא הכל ולא מיד אלא לאט לאט. עוד פחות שמאלני הוא יותר גמיש לגבי נסיגה. כל מפלגה מבולבלת בתוכה לגבי ההכרח לסגת. וכי בגלל ניחושים כאלו, על עתידות ועל להבא, נהיה פטורים ממצוה?

כל החישובים בנוים על אמונה ששונאי ישראל יפסיקו לאחר שיקבלו השטחים להיות צמאים לדמינו, ושלום יהי בארץ. והנה הכל אומרים שאין זה בגדר ודאי, אלא סיכון כדאי. והנחה נוספת; אפילו אם ניסוג וילחמו בנו שוב יש סיכוי שנעמוד בזה גם אם יגרם שפך דמים נורא. לפי"ז דוקא מדין פיקוח נפשות אין לסגת ולהפקיר עי"כ נפשות רבות.

כלומר, דוקא מתוך שיקולי פקו"נ ההכרעה צריכה להיות שלא לסגת יותר מאשר לסגת. עכ"פ כלפי ניחושים ספקולטיביים וכי תהיה כהגת גרועה מפונדקית? כלום תורה שלימה שלנו אינה חישוב שצריך לקחתו בחשבון? ומצוה, מלבד היותה חיוב ועול, מהוה גם גילוי רצון ד', וא"כ רצונו שהארץ כולה תהיה בדינו. עצם המצוה מלמדת כי מה' היה הדבר, וכי הוא נתן לנו את הארץ. וכי מי נתן? איננו ח"ו מאלו המקצצים בנטיעות כאילו לא ה' עשה זאת.

וזאת למודעי, והוא עיקר גדול באמונה; כל המצוות שציוונו השי"ת מלבד שמצוה, וגזירת מלכות בדבר, יש לנו לקבלה גם כעצה טובה לטוב לנו.

וכאן אציין זכרו של ידידי המנוח הרב אלימלך מינצברג הי"ד שסח לי מפי הצדיק ר' דניאל מקלם זצוק"ל בענין הכתוב ברחל ולאה שאמרו ליעקב: מה לנו בבית אבינו הלא כנכריות נחשבנו לו וגם אכל אכל את כספנו ועתה מה שיאמר לך אלקים עשה. וצ"ע, אם ה' אומר לעשות, מה יש להוסיף נימוקים? אלא הכתוב מלמדנו שאם נצטוינו לעקור מבית אבינו למקום זר, למרות שהדבר נדמה כרע, מ"מ יש לערוך חשבון פשוט של רוח והפסד המוכיח שהמצוה היא כדאית.

נחזי אנן מה לפנינו בחשבון פשוט של כדאיות הנסיגה. ברור שאם נותר על הכיבוש קימת סכנת נפשות ממשית לכל יהודי בירושלים. כל ישוב שימצא בטווח של כמה קילומטרים מהגבול יהיה בסכנה ממשית כל לילה ולילה. ביטול המצוה היא היא שתגרום לסיכון נפשות ולא להפך. כל המסכים כיום להחזרת שטחים ביהודה ושומרון מסכים להפקרת דמיתם של ישראל, שהרי מצב האויב אינו כבתשכ"ז אלא הם מאורגנים יותר ומצוידים בנשק קטלני יותר.

אתחלתא דגאולה

כל האמור אינו קשור בשאלה שיש בה חילוקי דעות בקשר לאתחלתא דגאולה בימינו, כדעת גאוני קדמאה ורוב רבני ישראל בזמן הקמת המדינה (ראה בספרים לנתיבות ישראל והתקופה הגדולה). על כל פנים מלכות ישראל בארץ ישראל נתכוננה מחדש. מלכות ישראל פירושה כמשמעותה: מלכות שראשיה הם יהודים, זרע אברהם יצחק ויעקב, ולא גויים. שלטון גויים הוא גלות, ושלטון יהודים — יהיו מי שיהיו — הוא ביטול הגלות. גם אם יצביעו על פגמים בחיים הרוחניים, וגם אם יש דמיון לחטאים שנזכרו בבית ראשון ושני, כמו עבודה זרה ושנאת חנם, הרי לעולם זו מלכות ישראל, ותפארת ישראל קיימת. ועיין לשון רש"י סנה' צ"ז: "עיקר כבודם ופאדם שלא שלטה בהם אומה" — בחלק מבית שני.

בהמשך השיחה הצגנו לפני הרב מספר שאלות להבהרה נוספת:

שאלה:

היש להתחשב באומות העולם בנושא זה? היש לותר כדי לשמור על יחסים טובים עם אומות מסוימות, כגון ארצות הברית?

תשובה:

בעיירה היה צורך לשמור על יחסים טובים עם הכומר כדי שלא ישסה בנו את הגויים, והיה זה בכלל פיקו"ג. כיום, מבחינה מדינית, כלל לא ברור מתי יתייחסו אלינו יפה יותר: אם ניסוג מיהודה ומשומרון או דוקא אם נראה תקיפות בענין זה. ובכלל, אין מציאת חן בעיני משהו, או אומה מן האומות, דוחה מצות ישוב א"י, וגם לא מתירה לנו לסכן מבחינה בטחונית מידיית את ערינו וכפרינו.

שאלה:

נרשה לעצמנו לשוב ולשאול בנקודה זו עצמה: אם נאבד את יחסינו הטובים עם ארה"ב, למשל, יהיו לנו קשיים מרובים ביותר בקשר לנשק, ובקשר לכלכלה, ועלולים אנו להגיע לכל פיקו"ג כללי?

תשובה:

אחזור ואומר: אם ברור לנו כשמש שאם לא ניסוג נמות כולנו היום ולמחר ברעב, או שלא יהיה לנו כלל במה להלחם, — הרי זה באמת מצב של חשש פיקו"ג. אך ברור כי בנדון שלפנינו — החזרת יהודה ושומרון — חלוקות ההשקפות בקרב הציבור כולו. ברור כי אותו מדינאי המצדד בהחזרה, — מושפע מדעותיו והשקפת עולמו הכללי. עובדה כי קימת קשת של דעות בנושא, גם בין אלו שאינם מקבלים דעת תורה, והדעות מחולקות לפי השקפת העולם: מימין ועד לשמאל. משמע מכאן שאין בנדון אמת ברורה, יציבה ואובייקטיבית. הכל רק השערות וטיעונים — ואלו ספקולציות — הגובעים גם מדעות קדומות והשקפות עולם, ומנגיעות אישיות ברורות.

הרי לנו עובדה ברורה: כמעט הכל מודים שעל ירושלים לא נותר, ויהי מה. כיו"ב בענין רמת הגולן, ובנקודות אלו אין חוששים משום דבר ומעדיפים החזקתם על פני חשש של סיבוכים מדיניים וכיו"ב. הוחלט כי סיכון ישובי החולה והגליל הוא חמור ולמענו כדאית ההתעקשות על הגולן. אם כן, הרי אין כאן מצב ברור של פיקו"ג אם לא נכנע ללחץ האומות. ובכן, ה"דעת הקדומה" שלנו — מצות ישוב ארץ ישראל — חשובה וקבועה לא פחות מכל ההשערות המדיניות והכלכליות. לחיות ביחסים טובים עם העולם אין זה שיקול העומד בפני מצות ישוב א"י.

שאלה :

האם יש מקום לטענה הלכתית שרצון עמי ערב לנשל אותנו מאדמתנו, ולא לאפשר לנו שלטון בא"י, הרי זה כפיה לעבור על דתנו, והרי זה כעין "שעת השמד" שאז הדין הוא : "יהרג ואל יעבור" על כל דבר ואפי' על מנהג ?

תשובה :

שמעתי טיעון זה והדבר אצלי בספק. לכאורה הערבים עושים זאת להנאת עצמם, ולא רק בשל שנאת התורה. הם רוצים שלא נהיה כאן ואין עיקר מעיינם לכוף לעבור על הדת שנטל את מצות ישוב א"י. אולם מאידך יש כאן לא רק הנאת עצמן אלא מנה עקרונית שא"י לא תהא שייכת לישראל, הם נלחמים כנגד עצם זכותנו העקרונית על הארץ, והרי זה בדיוק עיקרה של המצוה — שנירש את א"י ונחזיק בה. נקודה הלכתית זו ראויה לעיון מדוקדק יותר. מכל מקום ביחס ליחידים אם יכפו עליהם לזון ממקומם, אין זה שייך לשעת השמד, ויש להם לפנת מקום מסוים הנתון בסכנה, ובפרט שאם יהרג ממילא בטלה חזקתו בארץ. ה"ז דומה לכפיה לעבור על עשה שהדין הוא יעבור ואל יהרג מטעם זה, שהרי יכול לאלצו.

ולבסוף דברים אחדים, פשוטים ביותר, שאין להפטר מלחזור עליהם : כל הענינים שלפנינו הם באמת נוקבים ויורדים לשורשי האמונה ; אמונה בהשגחה ושכל מה שנעשה פה בארץ הם מעשי ד' ולא ח"ו וכו', ורצון ד' לבטל עול גלות ממליוני בני"י ולהחזיר ארץ אבות לבנים, ובזכות ההבטחה לאבות. הכל כמו שהובטח בתורה ובנביאים והכל בידי שמים חוץ מיר"ש שבזה, ורק בזה, יש בחירה של בו"ד. גם המצוקה כיום היא מן השמים לעורר את ישראל להשיבם לאבינו שבשמים, וכמו"ש במגילה י"ד שהסרת טבעת שקולה כנבואה מהשמים וכדברי חז"ל : גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להם לישראל. כך מדברים עם ישראל מן השמים כשבטלו הנביאים ונחזי אנן לעיני קצת בפרשת השבוע : "ופרעה הקריב ויראו בני"י והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני"י אל ד'". וראה ברש"י שהפירוש לא רק חיל מצרים אלא שר של מצרים. ופרעה הקריב, לא רק הרכב, אלא הקריב לבם של ישראל. ולמדנו שגם בזמן שכלל ישראל במצב רם, לאחר ניסים ונפלאות של יצי"מ ובדרך לקבלת התורה — פתאום יש קטרוג של שר מצרים שהללו והללו עובדי ע"ז, והכל כאילו בסכנה, ומחפשים זכויות. ואמרו חז"ל שאמר הקב"ה הביאו את הלבנים שהשקיעו בהם תינוקות של ישראל, וזהו שסתם פיהם של מקטרגים. ולמה עשה להם הקב"ה כך, שהיה מתאוה לתפילתן. ומהו "ופרעה הקריב", שהקריב את ישראל לתשובה. זו עבודתן של ישראל ובפרט ת"ח בכל עת מצוקה לכלל ישראל.

לבסוף נקרא ונאזין לכמה פסוקים ממלכים א' פרק כ' :

"ובן הדד מלך ארם קבץ את כל חילו ושלשים ושנים מלך אתו וסוס ורכב... וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה, ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם... והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו. ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ...". ופירש"י עפ"י הגמרא בסנהדרין : "והלא כל הראשונים דברי חמדה הם, אלא מהו מחמד עיניך ? חמדה מתוך חמדה זה ספר תורה. אמר אחאב בלבו דבר גדול זה מבקש, אין זה שלי לבדי, של זקני ישראל היא. לפיכך ויקרא לכל זקני הארץ. אעפ"י שהיו עובדי ע"ז היו מכבדים את התורה".

אף אנו נאמר : א"י איננה שייכת ליחידים, של כלל ישראל היא, בכל העולם ובכל הדורות. ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה".